

Gr. c B. 53

Alteu. Sammelbd!

Philosoph. Teil
B. 47.

29

בגבורת העליון

PROGRAMMA,

in quo
de

Natura & Ingenio
differit, simulq; ad
Actum

PROGYMNASMATICO- GNOMICO - VALEDI- CTORIUM,

Quem optimæ indolis atqve spei Adolescentes;

- MATTHIAS JOACHIMUS SOMMER, Wilstria-Holsatus.
- GEORGIUS NICOLAUS EGGERS, Lunab.
- PETER PETERSEN, Hufumo-Holsatus.
- GOTTOFREDUS WILHELMUS WARNCKE, Lunab.
- HENRICUS WILHELMUS WESTING, Lunæburgensis.
- JACOBUS ALLERS, Hamburg.

die IX. Martii statis horis in superiori
Auditorio habebunt,

Omnes Omnium Ordinum hujus Civitatis

VIROS HONORATISSIMOS

**DOMINOS PATRONOS, FAUTORES,
ET AMICOS,**

Qva decet, submissione ac humanitate
invitat

Paulus Kraut/Scholæ, qvæ est ad Div. Joh. Rector.

LUNÆBURGI, Typis JOHANNIS STERNII,

PROGRAMMA

Natur & Ingenio
ad
Actum

PROGYMNASMATICO
GNOMICO-VALEDI-
CTORIO

Quem optime indolis aetate spei Adolescentes?
MATTHIAS JOACHIMUS SOMMER, Wilhelms-Hofmeister
GEORGII NICOLAUS ROGER, I. Lehr.
PETER PATRICK, Hofmeister
GOTTFRIDUS WILHELMUS WÄRNCKE, I. Lehr.
HENRICH WILHELMUS WESTING, Landwirthschafts-
JACOBUS ALLERS, Hundb. u. g.

die IX. Martii hinc hora in Inspectione
Auditorio habebunt

Omnes Ordinum hujus Civitatis
VIROS HONORATISSIMOS

DOMINOS PATRONOS, FAUTORES
ET AMICOS

Qui deest, dispensatione ac humanitate
invenit

Paulus Reum-Scholar. p. v. et ad Div. Joh. Reum-
Ludw. v. d. Typ. JOHANNIS STERNII, 1811

* * *

Ria, quemadmodum cujuscunq;
rei; sic in primis virtutis discendæ &
sapientiæ esse principia, quorum
unum atqve alterum si desit, nihil
sequi possit perfectum, Naturam
scilicet, Institutionem & Exer-
citationem, præter Aristotelem, Plato-
nem & Plutarchum viri literis
Græcis pariter ac Latinis doctissime eruditi docuere
quamplurimi alii. Etenim Natura, ut doctrinæ honesta-
rumqve rerum, quæ animi gerunt, semina excitentur, ho-
minem disponere: Institutio deinde illa ipsa excitare:
Exercitatio deniqve actibus sapius repetitis aliqua rerum
promte & cognoscendarum & agendarum facultate in-
struere Naturam debet. De postremis duabus partibus
alio tempore est à nobis actum, prolixèqve, quàm neces-
sariæ illæ sint, demonstratum. Nunc igitur, ne prima re-
linqueretur intacta, oblata rursus occasione, de eadem
quoqve, quid sentiremus, exponere breviter placuit.
Non autem eam ob causam in ultimum, quæ jure suo

A 2 primum

primum sibi vendicat, illam locum rejecimus, quod cæ-
teris eam postponendam duxerimus; sed quia hunc ser-
vari Ordinem instituto nostro visum fuit accommoda-
tius. Appellamus vero Naturæ nomine hominis inge-
nium, quod ad excogitandum inveniendumque celeres, ad
judicandum acutos, ad explicandum uberes, ad memo-
riam firmos atque diuturnos, ad reddendum denique
promptos motus habet. Ac horum sane magnam in ho-
minibus varietatem licet atque diversitatem deprehen-
dere, ita quidem, ut pauca admodum reperiantur, quæ
omnibus hisce in excellentiore gradu sint dotibus prædi-
ta atque ornata. Hunc enim videas summa intelligen-
di ac quæcunque facillime apprehendendi facultate esse
præditum; illum judicandi, qui quidem aliqua cum cun-
ctatione intelligat; intellecta verò optime componat,
dividat atque applicet: in hoc phantasiâ excellere; in alio
vero memoriâ vigere, nec pati facile imagines sibi credi-
tas effluere atque elabi. Adeo dissociantur illæ dotes, nec
in omnes tam liberalis est mater omnium rerum Natura,
ut, si cui unam vel alteram largitur, continuo omnes ei
simul donet. Quod discrimen, si uspiam, sane in duabus
præstantissimis humanæ mentis facultatibus, in Intellectu
& Judicio cernere atque animadvertere licet. De quo Ma-
ximus Tyrius, Platonius Philosophus sub initium trigesi-
mæ quartæ Dissertationis plerumque, ait, *id evenit homini, ut
quo fecundiore sit ingenio (intellectu) eò minus valeat judicio.*
Quod ipsum in verso quoque ordine verum esse dudum do-
cuerat Magister ipse Plato in sexto de Rep. Ita Aristoteles
inter

inter subtilium imaginum inventores Democratem re-
censet, quem tamen tenuis admodum iudicii fuisse Plu-
tarchus arguit in Præceptis Reipublicæ gerendæ; quip-
pe excogitare argute dicenda poterat; sed tempestive il-
la adhibere ignorabat. Quantacunq; autem ingeniorum
sit varietas quamq; diversæ illorum dotes: ad liberales
tamen artes probe addiscendas ingenium, si non in sum-
mo, certe in mediocri aliquo requiri gradu tam est certum,
quam quod certissimum. Ac profecto, quemadmodum
olim Græcorum omnium longe disertissimus Demosthe-
nes interrogatus, quot ad habendam Orationem necessa-
ria essent, tria esse respondit: primum actionem, secun-
dum actionem, tertium actionem: itidemq; exercitatis-
simus quidam belli Dux magno cuidam Principi ad bellum
feliciter gerendum tria affirmavit requiri: primo pecu-
niam, secundo pecuniam, tertio pecuniam: ita, si quis ex
me querat, quotnam res homini ad artes, quæ ad animi
rationisq; culturam pertineant, perdiscendas sint neces-
sariæ, primum naturam, secundum naturam, tertium
naturam esse haud dubitem affirmare. Quod vero non
eò accipi velim, quasi nullum plane Institutionis, nul-
lamq; Exercitationis vim esse arbitrer; sed quia sine Na-
tura fere omnem doctrinam, omnemq; exercitationem
frustra adhiberi sum persuasissimus. Et vero prudentis-
sime mihi dicere videntur, qui Naturam matri, Artem
obstetrici aut nutriculæ, Præceptori deniq; Exercitatio-
nem comparant. Id quod probè intellexit Cicero, unde
in Oratione pro Archia Ego, inquit, multos homines excel-

libro

A 3

lenti

lenti animo atque virtute fuisse, & doctrina naturæ ipsius habitu pene divino per se ipsos & moderatos & graves extitisse fateor. Etiam illud adjungo, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Non eorum quidem exempla desunt, in quibus, quid doctrina & diligens exercitatio possint, non sine admiratione videntur expertæ; plura tamen illis reperiuntur, in quibus nihil plane earum vis, nihil virtus efficere valuit. Cleanthes ingenio tam hebeti fuit, ut nemo illum in disciplinam recipere voluerit. Quo naturæ vitio pudendus adolescens labores suscepit plus quam Herculeos, posteaque non infimi subsellii Philosophus evasit. Demosthenes cura & institutione emendavit balbutientis linguæ titubantiam, & primam artis suæ literam, quam prius non potuit, articulate pronunciare assuevit. Abderitis nihil fuit stupidius, & tamen Democritus Abderita diligenti cura & industria acutissimus evasit Physicus: De quo Juvenalis lib. 4. Sat. 1. recte canit:

- - *cujus prudentia monstrat*

Summos posse Viros & magna exempla daturos

Verecun in Patria, crassoque sub aere nasci

Quid contra Quinto Cecilio Metello Macedonico illustrius? cujus caput velut prudentiæ quædam officina fuit; & filium tamen ille genuit Quintum Metellum Caprarium, tam stupidi hominem ingenii, ut Scipio eialiquando indignatus dixerit; Si quintum pareret mater ejus asinum esse parituram. Cui porro non est cognita memorabilis illa stupiditas, quam in Herodis Attici (tantæ crudi-

eruditionis ac eloquentiæ viri, ut doctissimi quique, si vera sunt, quæ de eo Philostratus tradidit, ejus frustra & particulæ dicerentur) filio fuisse legimus? qui primas literas discere nulla ratione potuit. Nam quamvis parens ejus, utpote homo ditissimus, viginti quatuor aleret pueros, quorum quilibet literæ alicujus nomine insignitus erat, ut unus Alpha, alter Beta, tertius Gamma, & sic deinceps reliquis Elementorum nominibus appellarentur reliqui, unde in servis seu collusoribus potius Alphabetum vivum haberet adolescens stupidissimus; vix tamen literas sibi reddere familiares valuit. Quis denique nescit M. Tullium Ciceronem ipsum, omnium, quos unquam vidit Sol eloquentissimorum prudentissimum, & prudentissimorum eloquentissimum? Habebat hic filium Marcum, quem Athenas, ad ipsum Musarum Heliconem miserat, ac quem Cratippo, ejus ætatis Philosophorum principi in disciplinam dederat, qui etiam omni mentis contentione in id incumbere, ut discipulum suum Marcum eruditionem Latinarum, peritiorem Græcarum literarum ac honestiorem moribus ad Ciceronem patrem remitteret. Verum enim vero nec Cratippus, magnus ille literarum Atlas, nec Athenæ, Musarum domicilium, nec præclara exempla vel hilum profuerunt &

- - *leva in parte mamille*

Nil salit Arcadico Juveni,

spemque omnem magni Parentis, cujus vel solo aspectu doctior fieri debuisset, elusit, frustra lætas segetes expectantis

letum

letum siliqua quassante legumen. Scilicet artium & scientiarum semina quædam, atfirmante Platone, animæ ingenita esse oportet, si cognitione libero homine digna cupiat impertiri; recteque Socrates obstetrici se comparavit, in erudiendaque juventute nullam se scientiam illi infundere; sed potius intus existentem educere se est professus. Quod qui negat, eum & ratio refellit, & experientia omnium rerum Magistra redarguit facillime. Nam ut plantarum semina Sol calore suo & influxu germinare facit, latentemque naturæ vim excitat; non autem, ut fructus à natura sua alienos producant, efficere valet; ad eundem modum, qui teneram erudiunt ætatem occultam tantum naturæ vim excitant & inflammant; nec vero omni etiam, quæ pollent arte, omni que contentione ac industria adhibita ex stupido eruditum reddere possunt. Nisi vero quis surdum Musicam, mutum dicendi artem & claudum commode saltare docere præsumat. Ab asino igitur quarunt lanam, undas ex pumice, qui è quolibet adolescente hominem literatum, ac ex quovis ligno Mercurium se effecturos putant. Arbor sylvestris etiam si in optimo plantetur horto, summaque cura excolatur, nunquam tamen mitia dabit poma. Bos, quamvis peritum habeat domitorem, ad cursum tamen aut ad bellum non valebit. Vicia videlicet, ut πολυθρύλλον habet, naturalia non pelluntur arte, nec quicquam agit ultra suas vires. Sunt adolescentum ingenia urnis figulinis simillima, quarum multæ in ipsum etiam Oceanum, si simul injiciantur, aliæ tamen

men aliis citius implebuntur, avidiusque circumfusam
aquam imbibent. Ephorus & Theopompus eodem sunt
usi Præceptore Isocrate, iisdem certissimis artis regulis;
æthiops vero citius lavando dealbari potuisset, quam ut
vel hic freno, vel ille calcari non indigeret. Lancea sci-
licet non fit ex thymbra, atque aliud noctua, aliud cornix
sonat, citiusque aliquis faciliusque poterit Heraclito ri-
sum, aut Democrito excitare fletum, quam aliquorum
tardidiscantiam (Gellii ut utar verbo) sic flectere, ut omni-
um votis respondeant. Stultissime igitur Parentes agunt,
qui nescio quæ externa hominum literatorum specie de-
cepti filios suos etiam ante verum rationis usum adeoque
indole eorum nondum satis perspecta, studiis, iisque cer-
tis destinant & mancipant; cumque ipsimet hujus *inca-*
vos periculum facere nesciant; alios tamen vel plane,
non consulunt, vel ad judicandum ineptos consulunt,
vel (quod pejus) rectius consulentes non audiunt. Qui
deinde, si eorum spei votisque non satisfaciunt, plum-
beaque illa & Boeotica ingenia speratos in Studiis pro-
fectus non assequuntur, vel ana statim illorum in Præce-
ptores intemperies acuitur, in eosque, tanquam Tisi-
phone ipsa, cæteræque Furia involant Parentes. Hinc
caperata frons, demissum supercilium, muta lingua; mu-
ta dico? imo multiloqua, ne dicam stultiloqua, quæ a-
culeatis verbis, virulentisque convitiis illos insequitur, ut
neceffe sit, aut Præceptorem parum idoneum esse & pe-
ritum, aut pares in eorum liberos erudiendos labores non
impendere. Cum tamen hujuscemodi homines cogitare
OIII
B debe-

deberent, non in Præceptorum esse facultate positum ex
stupidis ingeniosos reddere, nisi forte eos Deucaliones &
Pyrrhas habendos putant, qui, ut est in fabulis, durissi-
ma saxa in vivos homines transmutarunt. Nec minor
quandoque Præceptorum ipsorum est temeritas, imo im-
probitas, qui lucelli alicujus causa blandiendo Parentibus
vana eos spe lætant, ac ex quibusvis ingeniis citius, quam
(ut usu trita proverbia habent) *asparagi coquuntur*, aut *vul-
pes pirum comest*, eruditos sese facturos temere prædicant,
cum tamen oleum & operam in illis se perdituros pla-
ne non ignorent. De quo vero alius commodior disse-
rendi locus dabitur. Hoc igitur nunc tantum dicendum
esse arbitramur, quod, si ad ullam disciplinam, scienti-
am ac artem: certe ad eloquentiam ingenium requira-
tur, & quod, cum singulis non sine laude addiscendis
singulæ illius dotes sufficere queant, in eo, qui boni ora-
toris nomen adipisci cupiat, omnes simul concurrere sit
neceffe. Agnoverunt probè hujus rei necessitatem Auto-
res doctissimi illius libri, quem Regina Palatium Eloquen-
tiæ inscripserunt, unde p. 6. ita scribunt: *Sane jucundum
est animadvertere unumquodq; genus artis singularem quandam
virtutem ingenii sibi vendicare, ut in eo nomen consequatur; at
in oratore longe aliter accidit. Nam omnes ingenii virtutes con-
summata dicendi facultas exhaurit. Et paulo post: In Orato-
re uno, quæ singillatim insunt in aliis necesse est universa reperiri,
prudentiam eximiam, felicissimam memoriam, celeritatem phan-
tasie acrem ac fecundam, vim denique mentis robustam, inci-
tatam ac pene divinam.* Quod idem gravissimo testimo-
nio

nio suo Masenius in Palæstra Oratoria p. 3. confirmat, ubi naturam inquit, largiri ad eloquentiam nulli possum. Humanarum illud virium non est, sed artificis increati. Qui tardam ad intelligendum mentem, fluxam memoriam, iudicium imbecille, vocem horridam, cespitantem linguam, latera imbecillia, nascendo sortitus est, frustra ad eloquentiam erudiendo perpolietur. Ex omni ligno Mercurius non formatur. Excitandæ igitur in quibus inveniuntur, hæ ingenii virtutes sunt, ac mature exercendæ, ne turpi desidia marcescant ac elangvescant. Cui rei, quemadmodum adhuc privatim: ita nunc publice operam dare constituerunt aliquot non plane nullo ingenio præditi, probi, seduli ac modesti adolescentes atque juvenes, disciplinæ nostri alumni, quorum quilibet ex Ethnico Scriptore sententiam ad piam & honestam vitam sectandam; ad impiam vero & inhonestam fugiendam adhortantem sibi elegit & ad modum à Rhetoribus præscriptum pertractavit. Ac primus quidem JACOB ALLERS Prologi fungens vice, quantum Ethnici olim in vita recte instituenda diligentiam collocarint demonstrabit, deinde Commilitones, ut quilibet sententiam ab Ethnico prolatam in medium afferat adhortatus à Dominis Audit: silentium ac attentionem efflagitabit. Secundus MATTHIAS JOACHIMUS SOMMER dictum Senecæ Epist. 10. Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat, pertractabit. Tertius HENRICUS WILHELMUS WESTING illud Apollonii Thyanæi, quò apud Alex. ab Alex. à Diis postulat: nosse bonos, vitare malos, proponet. Quartus GEORGIUS NICOLAUS

LAUS EGGERS Monitum Horatii lib. 1. Epist. 1. *Sperne voluptates, nocet emta dolore voluptas, secum expendet.*
Quintus GOTTOFREDUS WILHELMUS VVARNCKE gnomem Valerii Maximi: *Melius injuriæ beneficiis vincuntur, quàm mutui odii pertinacia pensantur* juxta Rhetorum Præcepta deducet, Sextus deniqve PETER PETERSEN Sententiam Cic. lib. 2. off.: *Quanto superiores sumus, tanto nos submissius geramus*, paucis explicabit, Epilogumqve simul addet. Tertius autem Quartus & Quintus hinc discessuri Patronis ac Evergetis suis, quas debent, gratias agent atqve valedicent.

Vos igitur *Viri* hujus Civitatis omnium *Ordinum Honoratissimi*, *Patroni, Fautores & Amici*, ea, qua par est, submissione, vehementer rogitō, velitis hunc Actum frequenti vestra præsentia ornare, atqve approbatione vestra reliquorum industriam ac diligentiam accendere. Nobis nihil antiqvius erit, quàm ut hunc, quò nos dignabimini, favorem, grato semper animo non tantum teneamus, sed etiam quacunqve oblata occasione officii nostris pensemus.

00 A 6277 (1/40) ✓

ULB Halle 3
002 837 331

TA-OL

v. p. 18

Reho ✓

בגוריה דה

RAMMA,

n quo
de
& Ingenio
, simulq; ad
ctum

ASMATICO- O - VALEDI- RIUM,

atqve Ipei Adolescentes;
MMER, Wilstria-Holsatus.
ERS, Lunab.
no-Holsatus.

IS WARNCKE, Lunab.
ESTING, Lunaburgensis.
urg.

is horis in superiori
o habebunt,
Ordinum hujus Civitatis
IORATISSIMOS

ONOS, FAUTORES,
AMICOS,
sione ac humanitate
avitat

qvæst ad Div. Joh. Rector.

JOHANNIS STERNII,

